

1921 Maarif Kongresi (*)

Cavit Binbaşıoğlu

“Kurtuluş Savaşı Günlüğü” adıyla dört ciltlik kronoloji çalışmasıyla tarih alanında kalıcı ve çok değerli bir eser ortaya koyan Zeki Sarıhan, başka birçok eserleri yanında bu kez “1921 Maarif Kongresi” adıyla bir eser hazırlamış ve bu eser, Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmıştır.

1921’de Kurtuluş Savaşı sırasında en güç koşullar altında toplanan Maarif Kongresinde Atatürk cepheden gelip özlü bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma, daha sonraki yıllarda Türk milli eğitimine yön vermiştir. Bu önemine ve bir şûra niteliğinde olmasına karşın bu kongre hakkında derli toplu bir eser yayımlanmamıştı. Bu, eğitim tarihimiz bakımından bir eksiklik idi. Zeki Sarıhan, bu eseri ile bu eksikliği tamamlamış, Cumhuriyet eğitiminin ilk ve temel ilkelerinin saptanmaya çalışıldığı bu kongrede ve bu vesile ile o günkü başında ileri sürülen çeşitli görüşleri tanıtmamıza ve anlamamıza olanak sağlamıştır. Bu nedenle kendisini candan kutlarım.

Kitap, bir “Giriş”ten sonra yedi bölüm, bir “Sonuç” ve 15 belgeden ibarettir. Ayrıca 13 sayfalık “Dizin” vardır.

Kitabın bölümleri şunlardır: 1- 1921 Maarif Kongresi’nin toplandığı koşullar; 2- Devrimin eğitim alanındaki büyük atılımları; 3- Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey; 4- 1921 Maarif Kongresi; 5- Kongre görüşmeleri; 6- Kongre’nin yankıları; 7- Maarif Kongresi TBMM’de; 8- Sonuç ve Düşünceleri

Eklerde de şunlar vardır:

1- Kongre’ye katılanlardan saptanabilenler

Belgeler kısmında da o günkü çeşitli gazetelerde yayımlanan kongre haberleri, bazı

konuşma ve makalelerin fotokopileri vardır.

1921 tarihli Maarif Kongresi’nden bugüne kalan yalnızca Atatürk’un bu kongrede

yaptığı konuşma idi. Şimdi, bunun yapıldığı koşulları, az çok içeriğini, çevrede uyandırdığı etkileri ve bunun sonuçlarını daha iyi anlamaya ve yorumlamaya çalışıyoruz. Bu yorumu, bu çalışmasıyla Zeki Sarıhan yapmıştır. Bununla birlikte, bu kongrenin, eğitim bilimleri tarihi bakımından, yine de en önemli ve etkili yönü Atatürk’ün bu kongre de yaptığı konuşmadır. O günkü eğitimciler ve kamu, oyu, bu konuşmayı genellikle olumlu karşılamış ve yüreктen alkışlamıştır. Kitap, bunun kanıtlarıyla doludur.

Kitabın 4. bölümünde Atatürk’ün kongreyi açış konuşması, hem günümüz dilindeki

şekli ve hem de aslı olarak

verilmiştir. Bu konuşmada ileri sürülen temel düşünce ve görüşleri özetle şunlardır:

1- “Yüzyılların savsaklamaları sonucunda Devlet varlığında açılan yaraları sarmak

için (Türkiye’nin) bir ulusal gereksinimi vardır” (Ulusal Eğitimin İlkesi)

2- “Ülkeyi aydınlatmak için Savaş sonuna kadar gerekli olan, özenle işlenip çizilmiş

bir ulusal eğitim programı yapmak ve eldeki eğitim ve öğretim kuruluşlarımızı daha verimli çalıştıracak ilkeleri saptamak durumundayız.” (Ulusal eğitim programına alan gereksinim ve mevcut kurumları verimli çalıştıracak pedagojik ilkeler)

3- “Böyle bir programla, eski dönemin hurafelelerinden ve yaradılışımızın nitelikleriyle

ilişkisi olmayan, Doğu’dan ve Batı’dan gelen tüm etkilerden uzak, ulusal niteliklerimize ve tarihimize uygun bir kültür (verilmesini) düşünüyorum. Bu, ulusun karakterine (özelliklerine) uygun, bu temele dayalı bir ulusal eğitim olacaktır.” (Bilimsel ve ulusal eğitim ilke ve yöntemleri)

4- “Bu eğitimde çocuklara, özellikle varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çatışan bütün

yabancı öğelerle savaşım gereği ve ulusal değerleri savunma zorunluluğu iyice öğretilmelidir. Bağımsızlık ve mutluluk için bu koşuldur." (Eğitimde birlik, bütünlük, çocuk hakları, özgürlük, bağımsızlık ve ulusal eğitim ilkeleri)

5- "Yeni kuşağın donatacağı tinsel (manevi) nitelikler arasında kuvvetli bir 'erdem

aşkı' ve kuvvetli bir düzen ve disiplin düşüncesi' yer almalıdır." (İnsanî eğitim, disiplin ve irade eğitimi)

6- "Bu kongrenizden biz belli olan eski yöntemlerle, şöyle ya da böyle gidilmesini

değil, ileri sürülen yukarıdaki koşulları (ilkeleri) kapsayan yeni bir sanat ve bilim yolu (yöntemi) bulmanızı, ulusa göstermenizi ve bu yolda yürümede önder olmak gibi kutsal bir görev yapmanızı bekliyoruz" (Yeni yöntemlere olan gereksinim).

Bu, eğitim sorunlarının çözümü için Kongre üyelerini (doğal olarak bütün eğitimcileri ve herkesi) göreve çağıran bir sesleniştir. Burada, bilim ve sanat yöntemlerini araştırma ve kullanmaya yönelik bir özlem ve beklenti vardır.

7- "Gelecek için hazırlanan vatan çocuklarına hiçbir zorluk karşısında boyun

eğmeyecek, büyük bir sabır ve dayanıklılıkla çalışmalarını ve öğrenimdeki çocuklarımızın ana-babalarına da yavrularının öğrenimlerini tamamlamak için her özveriye göstermekten çekinmemelerini tavsiye ederim." (Kendine güven duygusu ve okul-aile işbirliği ilkesi).

Kısaca, Atatürk, bu konuşmasıyla eğitimde ulusal bir programa gereksinim olduğunu belirterek, bu programa egemen olması gereken ulusallık ve pedagojik ilkelerle birlikte, bilimsellik, birlik, bütünlük, çocuk hakları, özgürlük, bağımsızlık, insanî eğitim, disiplin ve irade eğitimi, yeni yöntemlere olan gereksinim, kendine güven duygusu ve okul-aile işbirliği gibi genel ilke ya da koşullardan söz etmiş, bu büyük sorunun ayrıntılarını uzmanlara bırakmıştır.

Burada bu "uzmanlar" kongreye katılanlar olduğu gibi, kongreye katılamamış olan ve işgal altında bulunan İstanbul ve İzmir gibi büyük il ve kültür merkezlerindeki eğitimcilerdir. Nitekim, kongre dağıldıktan ve özellikle yurdun düşman istilasından kurtarıldıktan sonra yayımlanan bilim ve sanat dergilerinde bu yönde makalelerin yayımlandığını, buralarda eğitim sistemimize verilecek şekil ve programlarda yer alacak ilke, yöntem ve tekniklerin savunulduğunu görüyoruz. Örneğin, 1917'de Türkiye'nin ilk eğitim doktoru unvanını alan Dr. **Halil Fikret Kanad, İ. Hikmet (Ertaylan)**'in İstanbul'da çıkardığı

"Düşünce" dergisinin 13 Nisan 1922 tarihli 4/2 sayısından itibaren "Eğitimin iç Örgütü Hakkında Kurumlar" başlığı altında beş makale yayımlanmıştır. Bu makalelerde, dünya eğitim tarihinden de yararlanarak: 1- Eğitimde çocuk ilgisi; 2- Öğretimde ünite fikri, proje ve sorun çözme yöntemi; 3- Etkinlik ilkesi, kendi kendine etkinlik ilkesi, iş ilkesi; 4- Öğretimde sezgi (hads) ilkesi, ayanilik ilkesi; 5- Gerçeklik ilkesi; 6- Eşitlik ilkesi; 7- İyilikseverlik, başkalarının iyiliği için çalışmak, toplumsallık, 8- Özgürlük ilkesi, özgür düşünme; 9- Kendi kendine yönetim (demokratik eğitim) ilkesi; 10- İrade eğitimi; 11- Eğitimde çocuğun bireyliğine, kişiliğine, bireysel (özelliklerine önem vermek gibi ilke ve yöntemleri açıklamış ve hatta 23 Mart 1923 tarihinde de "Muallimler Mecmuası'nda bu ilkelerin somut bir örneğini betimleyen "Yeni Okul" başlıklı uzunca bir makale yayımlanmıştır.

Aynı şekilde İstanbul'da bulunan **Ali Tayyar** (Tanner) ve başka eğitimciler de o sırada çıkan yayın organlarında düşüncelerini açıklamışlardır. Bu süreç, 15 Temmuz 1923'te I. Heyet-i İlmiye toplantılarına kadar sürmüştür.

Bu arada, 7-8 Mart 1923 tarihinde Milli Eğitim Bakanı **İsmail Safa (Özler)** zamanında Hakimiyet-i Milliye gazetesinde bir genelge yayımlanmış, Atatürk tarafından ifade edilen ilkeler dahil, 1923 yılında eğitimci **Mustafa Rahmi (Balaban)** tarafından hazırlanan bir yazı dizisi 3 Mayıs 1923'ten itibaren Hakimiyet-i Milliye'de yayımlanmış ve sonra "Gazi Paşa Hazretlerinin Maarif Umdesi ve Asri Terbiye ve Maarif" adıyla bir kitapta toplanmıştır.

Daha sonra, bunlar 15 Temmuz 1923'te toplanan I. Heyet-i İlmiye'nin gündemine taşınmış ve burada alınan kararların büyük bir kısmı, 14 Ağustos 1923'te kurulan yeni hükümetin Hükümet Programı içinde yer almış ve resmileştirilmiştir. Bundan sonra yayımlanan yasa, tüzük ve programlarda bu ilk çalışmaların izleri vardır.

1921 Maarif Kongresi gibi I, II ve III. Heyeti-İlmiyelerin de tutanakları yayımlanmamıştır. O günlerdeki gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için bunlara gerek vardı.

Bu değerli çalışmasından dolayı Sayın Zeki Sarıhan'ı tekrar kutlar, çalışmalarında başarılar dilerim.